

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מן הכיבוש הצלבני ואילך

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים ורבע.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון	–	(40×1)	–	40 נקודות
פרק שני	–	(20×2)	–	40 נקודות
פרק שלישי	–	(6×3)	–	20 נקודות
פרק רביעי	–	(6×3)	–	20 נקודות
סך הכול	–		–	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.

בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

- שימו לב:** (1) בעמוד 7 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
(2) בעמוד 8 מפורטת רשימת אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.

פרק ראשון (40 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–2.

בשאלה שבחרתם, ענו על ארבעה מן הסעיפים א–ה (לכל סעיף – 10 נקודות).

1. תשתיות – תחבורה ומים בירושלים

- א. תארו התפתחות אחת של התחבורה והדרכים בירושלים ובסביבתה שחלה במהלך **המאה ה־19**, והסבירו את השפעתה.
- ב. תארו שיפור אחד שחל בתחום התחבורה בירושלים ובסביבתה בזמן **שלטון המנדט הבריטי**.
- ג. הסבירו מדוע הייתה השליטה על הדרכים לירושלים חשובה מאוד בזמן **מלחמת העצמאות**.
- ד. לפניכם שני סעיפים מן התקנות של שכונת משכנות שאננים.
- סעיף ז': כל הבורות והבריכות שיש בהן מים, סגורות תהיינה ולא תיפתחנה, כי אם בעת אשר יבואו אנשי הבית לשאוב מים. והמפתחות תהיינה תחת ידי הגבאים, ולא יבוא איש זר מחוץ לבית לשאוב מים מתוך הבורות והבריכות.
- סעיף י"ב: בית הטבילה ומקווה המים צריך להיות נקי מכל לכלוך, ולא ייראה שם שום דבר לכלוך וטיט.
- (זאת ירושלים, חלק שני, תשנ"ג, עמ' 157–158)
- הסבירו את הנאמר בתקנות אלה ואיזו בעיה הקשורה למים נועדה כל אחת מן התקנות לפתור.
- ה. תארו פעולה אחת שנקטו הבריטים כדי לשפר את אספקת המים בירושלים.

2. תמורות בשלהי התקופה העת'מאנית

- א. במהלך המאה ה-19 גברה השפעת המעצמות האירופיות בירושלים. תארו את ההשפעה של מעצמה אחת.
 ב. בטבלה שלפניכם מוצגים נתונים על גודל האוכלוסייה של קבוצות שחיו בירושלים במהלך המאה ה-19.

שנים	א	ב	ג	ד	ה	סה"כ תושבים בירושלים
1800	2,250	2,250	אחדים	4,000	2,750	9,000
1836	3,250	2,600	650	4,500	3,250	11,000
1840	5,000	3,500	1,500	4,650	3,350	13,000
1850	6,000	4,000	2,000	5,400	3,600	15,000
1860	8,000	4,750	3,250	6,000	4,000	18,000
1870	11,000	5,500	5,500	6,600	4,500	22,000
1880	17,000	8,000	9,000	8,000	6,500	31,000
1890	25,325	11,750	13,575	9,000	8,000	42,000
1900	35,000	16,500	18,500	10,000	10,000	55,000

(על פי: י' בן-אריה, עיר בראי תקופה, ירושלים במאה התשע-עשרה: העיר העתיקה, הוצאת יד יצחק בן-צבי, תשל"ז, עמ' 318, 403)

העתיקו למחברתכם את רשימת הקבוצות שלפניכם, וליד כל קבוצה כתבו את האות (א-ה) המציינת אותה בטבלה.

- מוסלמים
- סך כל היהודים
- יהודים אשכנזים
- נוצרים
- יהודים ספרדים

תארו את השינוי שחל בגודל של כלל האוכלוסייה היהודית בירושלים בתקופה זו, והסבירו את השוני בגידול האוכלוסייה בתקופה זו בין היהודים האשכנזים ובין היהודים הספרדים.

- ג. תארו שני מאפיינים של אחת מן הקהילות היהודיות שחיו בירושלים בסוף המאה ה-19: ספרדים, אשכנזים, תימנים, בוכרים, מגרבים.

- ד. במחצית השנייה של המאה ה-19 התרחש בירושלים תהליך של יציאה מן החומות.

תארו שלושה מאפיינים של הבנייה מחוץ לחומות של שתיים מקבוצות אלה:

- היהודים
- הערבים
- המעצמות האירופיות

- ה. ציינו ותארו שתי דרכים למיון השכונות היהודיות החדשות שנבנו בירושלים בשלהי השלטון העות'מאני.

פרק שני

שימו לב: ענו על שתיים מן השאלות 3–8 (הפרק השני והפרק השלישי). לכל שאלה – 20 נקודות.

3. מלחמת העצמאות

- א. תארו אחד מן המבצעים הצבאיים שנערכו בירושלים במלחמת העצמאות. כתבו מה הייתה מטרתו, איפה הוא נערך, ומה היו תוצאותיו. (10 נקודות)
- ב. עיינו בכרזה שבנספח א. הסבירו מה מתואר בכרזה, ומדוע היה צורך לפרסם אותה. (10 נקודות)

4. ירושלים במלחמת העולם הראשונה ובמלחמת ששת הימים

- א. מה היו הקשיים של האוכלוסייה בירושלים במלחמת העולם הראשונה? (8 נקודות)
- ב. שלוש חטיבות שחררו את ירושלים במלחמת ששת הימים. ציינו שתיים מן החטיבות, ותארו את המהלכים העיקריים של אחת מהן במלחמה באזור ירושלים. (12 נקודות)

5. המנדט הבריטי

- א. בימי המנדט הבריטי ייחסו הבריטים, היהודים והערבים חשיבות רבה לירושלים. הסבירו והדגימו את החשיבות של ירושלים לכל אחת מן הקבוצות האלה. (8 נקודות)
- ב. תארו שני שינויים שחלו בתחום הבנייה בירושלים בתקופת המנדט הבריטי. (12 נקודות)

פרק שלישי – אתרי השטח

שימו לב: ענו על שתיים מן השאלות 3-8 (הפרק השני והפרק השלישי). לכל שאלה – 20 נקודות.

6. נספח ב

עיינו בנספח ב שבו תצלום של אחת מן השכונות בירושלים.

א. ציינו את שם השכונה, וכתבו מתי הוקמה ומי הקים אותה. (3 נקודות)

ב. מדוע היה צורך לדאוג לביטחונם של תושבי השכונה? ציינו שני מרכיבים אדריכליים הנראים בתצלומים, שנועדו להגביר

את ביטחון התושבים. (10 נקודות)

ג. הסבירו סיבה אחת לבניית טחנת הקמח בשכונה. (7 נקודות)

7. נספח ג

א. ציינו את שם האתר הנראה בנספח ג, וכתבו מתי נבנה. (4 נקודות)

ב. תארו שלושה פריטים אדריכליים במבנה זה. (6 נקודות)

ג. באתר זה אירע בסוף תקופת המנדט אירוע חשוב שהשפיע על היחסים בין היהודים ובין הבריטים. ציינו מהו האירוע,

והסבירו את הרקע לאירוע זה. (10 נקודות)

8. נספח ד

בנספח ד מוצגים תצלומים של ארבעה אתרים ברובע היהודי ובסביבתו.

א. ציינו את השמות של שניים מן האתרים. (4 נקודות)

ב. תארו את נסיבות הבנייה של אחד מן האתרים. (8 נקודות)

ג. בנוגע לכל אחד מן האתרים שצינתם, תארו אירוע חשוב שהתרחש בו (אירוע אחד לכל אתר – סך הכול שני אירועים).

(8 נקודות)

פרק רביעי – מושגים (20 נקודות)

הסבירו שלושה מן המושגים 9–16 (לכל מושג – $6\frac{2}{3}$ נקודות).

שימו לב: בהסבר המושג יש להתמקד בפרטים האלה:

- הגדרה
- המידע החשוב ביותר
- הרחבה או הדגמה

9. "האיש החולה על הבוספורוס"

10. מסע נפוליאון

11. כספי "החלוקה"

12. הגנרל אלנבי

13. ועדת פיל

14. החלטת החלוקה (כ"ט בנובמבר, 1947)

15. ארמון הנציב

16. שער האריות

בהצלחה!

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת למוקדמת)

השנים	התקופה
משנת 1967	ירושלים המאוחדת
1967–1948	ירושלים החצויה
1948–1917	תקופת המנדט
1917–1800	המאה ה־19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800–1517	התקופה העות'מאנית
1517–1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260–1099	התקופה הצלבנית
1099–638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638–324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324–70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס – 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332–63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538–332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586–538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928–586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000–928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200–1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

(מן המוקדמת למאוחרת)

המאה ה־19

- מגרש הרוסים: בית החולים, אכסניית הנשים (תצפית מבחוץ)
- נוטרדאם (תצפית מבחוץ)
- בית החולים הגרמני (תצפית מבחוץ)
- הרובע היהודי: בית כנסת החורבה, בית ספר "למל"
- משכנות שאננים
- מחנה ישראל
- בית דוד

תקופת המנדט

- מלון המלך דוד
- מלון פאלאס
- בניין העירייה
- בניין בנק אפ"ק

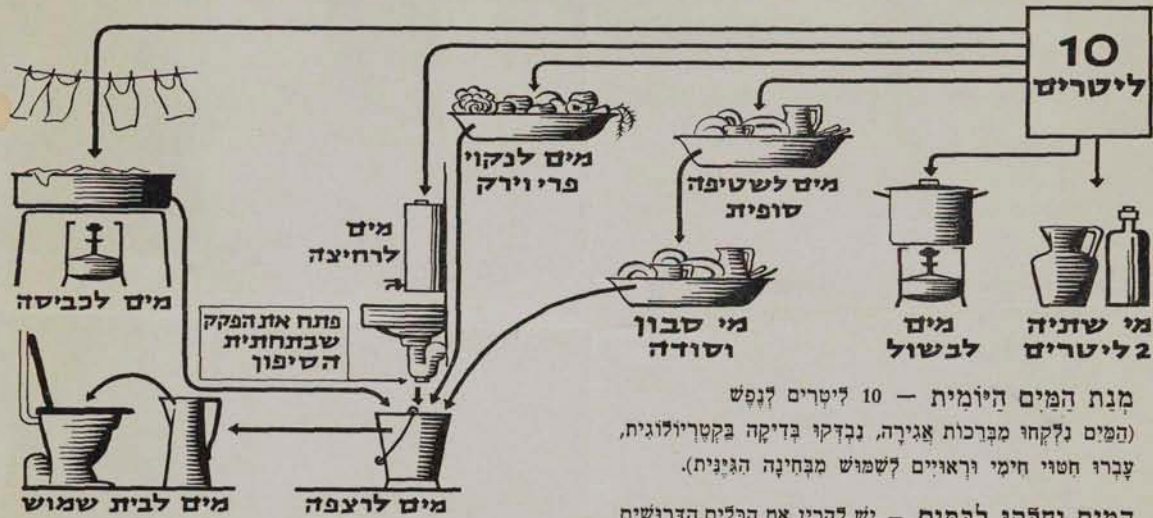
מלחמת העצמאות

- הרובע היהודי ואתריו: כיכר בתי מחסה, הגלעד, עמדת הצלב, שער ציון

מלחמת ששת הימים

- גבעת התחמושת

הוראות לשמוש יעיל במנות מים

מנת המים היומית – 10 ליטרים לנפש
(המים נלקחו מקורות אגירה, נבדקו בדיקה בקטרילוגית, עברו חטוי כימי וראויים לשמוש מבחינה הגיגית).

המים יחלקו לבתים – יש להכין את הכלים הדרושים (המפורטים להלן) כדי שחלוקת המים תעשה במהירות ובצורה היעילה ביותר.

מנת המים המוצעת תספיק לצרכים היום יומיים. היא הולקמת את דרישות ההגנה ומאפשרת לקיים למת בריאות נאותה. לשם כך יש למלא את ההוראות הבאות בדיוקנות:

מי שתייה – הפרש מהמנה היומית 2 ליטרים לנפש לחוף פלי נקי לצרכי שתיה. פסה את הכלי והחזק אותו במקום קריר.

מי שמוש

א) **בשול** – נקה את הפרי והירק לפני הבשול נקוי יבש (בצורת מברשת, קשית או גר). המנע מבזבז מים בעת הבשול. השתמש בשיטת איוד הירקות כדי למעט בכמות המים הדרושים לבשול (ראה הוראות בשול מטעם המחלקה לתזונה של בית הבריאות).
את מי הבשול והשטיפה אין לשפך – יש לשקדם לשמוש נוסף.

ב) **שטיפת כלים** – צמצם את מספר הכלים הנמצאים בשמוש. לפני השטיפה נקה את הסירים והצלחות משגרי האכל בנגר. הכן שמי קצרות: באחת – תמיסה מרפנת של מי סבון וסודה. בשניה – מים נקיים לשטיפה סופית. שטף את הכלים אחת ליום. (מוטב לאחסן הארוחה העיקרית). במי השטיפה הסופית השתמש למחבת היום (לאחר סנון) להכנת תמיסה חדשה של סבון וסודה. במי התמיסה המשמשים השתמש להדחת בית-הכסא.

ג) **כביסה** – צבר יום יום כמות מים קטנה לצרכי כביסה. הכן 2 כלי קבול: באחד – תמיסה לכביסה. בשני – מי שטיפה. השתמש פעמים אחדות באותם המים לכביסה. חטוי הכלים יושג צ"י הרמתם.

השתמש במי הכביסה המלוכלכים לשטיפת הרצפות ולהדחת בית-הכסא.

ד) **רחיצה** – השתמש לרחיצה במים זורמים (לא בקערה).
1. מצל לקערה (בחדר האמבטיה או במטבח) התקן כויר עם ברז. מלא אותו למחצה (כדי שזרם המים לא יוגבר יתר על המידה).

2. התרחץ מצל הקערה בזרם מים אטי. הוצא את הפקק שבתחתית הסיפון אשר מחסם לקערה וקלט את מי הרחיצה המשמשים לתוף דלי.

3. הכן קערה עם תמיסה דלילה של סבון וליזול. טל בה ידיה לאחר צלית העצבים.

הדחת בית-הכסא – נצל את כל המים המלוכלכים שאין לסננם עוד להדחת בית-הכסא. אל תשליף גר. צמר קטן, צלי תה ושגרי אכל לתוך בית-הכסא, התקן לה פח עם מקסה בשביל הנגר המשמש ושרף את הנגר יום יום. במקרה שכמות המים אינה מספיקה לצרכי הדחת בית-הכסא, השתמש לפעולה זו בתמיסת ברית הנתרן (2% NaOH). הוראות לשמוש בחומר חטוי זה יש לקבל בכל בית מרקחת.

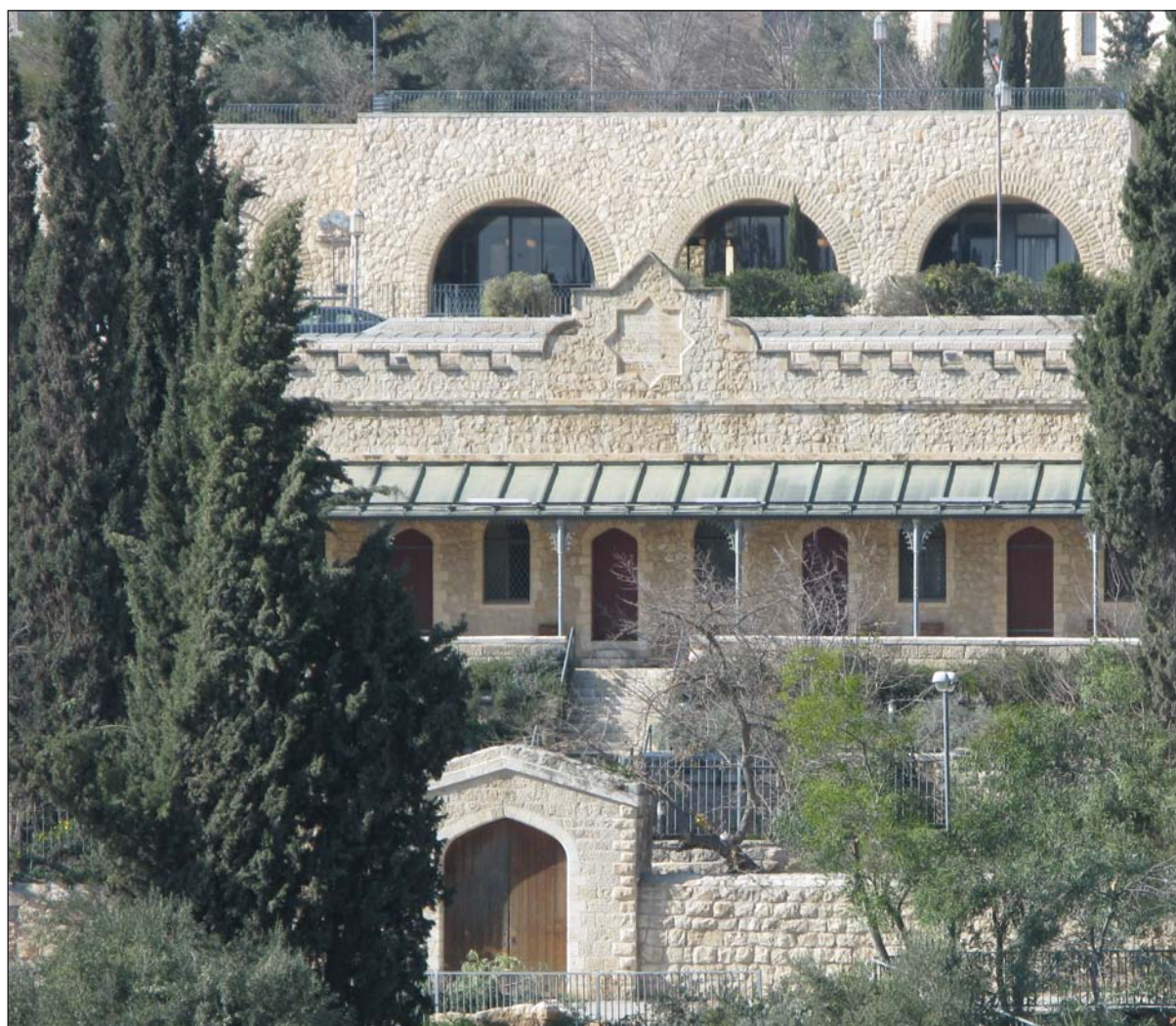
הוראות נוספות

1. **סנון מים משמשים** – א. הפרד את השגרים הגסים מהנוזל של ידי העברת הנוזל דרך מסננת.

ב. העבר את הנוזל דרך חתיכת צמר קטן המונחת בקרקעיתו של משפך. (את צמר הנגפן יש להצק היטב לדפנות המשפך). סנון זה יעיל וקל במקום סנון במסננת דקה.

2. **הכלים הנחוצים**: דלי למים; פחים או כדים למי שתיה; שמי קצרות לשטיפת כלי מטבח; שמי גגיות לכביסה; מסננת גדולה; משפך גדול וכויר קטן.

תלה את ההוראות האלה במטבח או במקום מתאים אחר

נספח ג (לשאלה 7)

נספח ד (לשאלה 8)

תצלום 1

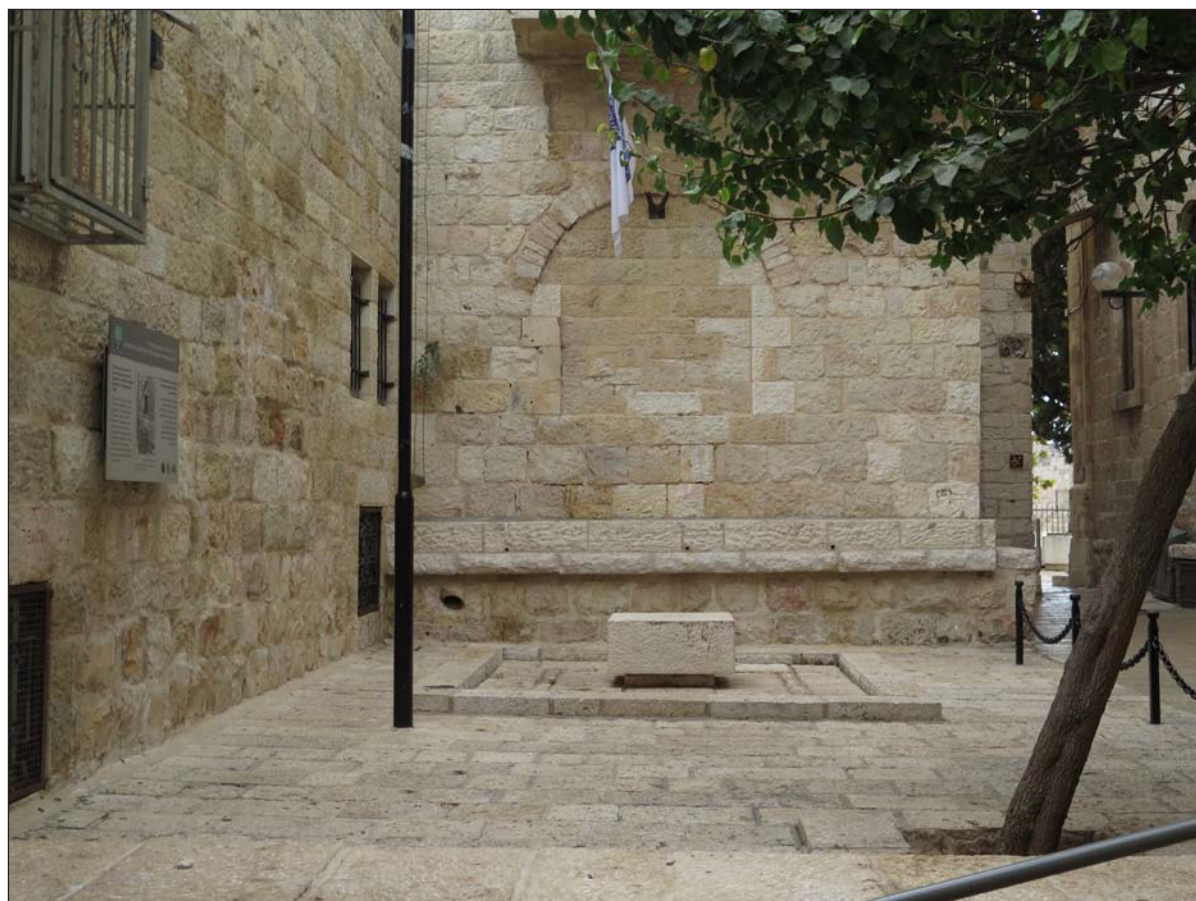

תצלום 2

נספח ד (לשאלה 8)

תצלום 3

תצלום 4